

Zergatik eskolaratzen dituzte gurasoek seme-alabak euskarazko hizkuntza-ereduetan?¹

AMORRORTU, Estibaliz
Deustuko Unibertsitatea

ORTEGA, Ane
“Begoñako Andra Mari” Irakasle Eskola

Sarrera data: 2009-11-06
Onartze data: 2009-11-26

¹ Eskerrak eman nahi dizkiegu lana egiten lagundu diguten guztiei: lehendabizi partaideei, galde-sorta erantzun dutenei eta, bereziki, mahai-inguruetan parte hartu duten solaskideei. Horrezaz gain, Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzari, diruz lagundu baitu artikulu honek oinarri hartu dituen datuak arakatzeko *Amaraura* ikerlari-taldeak burutu duen ikerketa. Amaraunakide diren Itziar Idiazabal, Andoni Barreña eta Belen Urangaren ekarpenak ezinbestean aipatu eta eskertu beharrekoak dira.

Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailaren azken eskolaratze-datuek hizkuntza-eredu elebiduna eta, are gehiago, euskarazko murgiltze-ereduaren etengabeko eskaeraren igoera berretsi dute. Artikulu honetan gurasoek, eta bereziki guraso erdaldunek, zein arrazoik bultzatuta hartzen duten hizkuntza-eredu horien aldeko ebatsia aztertzen da. Batetik, euskarazko ereduen alde egiteko integrazio- eta tresna-motibazioak daude; bestetik, euskarari berari, hizkuntza-jabekuntza eta ikaskuntzari eta elebitasun eta eleaniztasunari buruzko aurreiritziek ere eragiten dute gurasoen erabakian. Aurkeztuko diren datuak erdaldunen euskararekiko aurreiritzi eta jarrerak aztertzen dituen ikerketa zabalago baten bildu dira.

Hitz-gakoak: Hizkuntza-jarrerak, aurreiritziak, hizkuntza-ereduak, tresna-motibazioak eta integrazio-motibazioak, hezkuntza elebiduna.

Los últimos datos de matriculación del Departamento de Educación del Gobierno Vasco confirman la tendencia al alza ininterrumpida en la demanda de los modelos lingüísticos bilingües y en especial del modelo de inmersión en euskera. En este artículo se examinan las razones por las cuales los padres y madres, y especialmente los y las no vascohablantes, optan por dichos modelos. Por un lado, existen motivaciones integradoras e instrumentales para elegir los modelos en euskera; por otro lado, ciertos prejuicios y creencias sobre la propia lengua vasca, sobre la adquisición y aprendizaje de una lengua y sobre el bilingüismo y multilingüismo en general también influyen en dicha decisión. Los datos aquí presentados forman parte de una investigación más amplia sobre los prejuicios y actitudes hacia el euskera de los y las no vascohablantes.

Palabras clave: Actitudes lingüísticas, prejuicios lingüísticos, modelos lingüísticos, motivaciones instrumentales, motivaciones integradoras, educación bilingüe.

Les derniers chiffres d'inscription du Ministère de l'Éducation du Gouvernement Basque confirment la tendance à la hausse ininterrompue dans la demande des modèles linguistiques bilingues et en particulier du modèle d'immersion en basque. Cet article examine les raisons pour lesquelles les parents, et particulièrement les non-bascophones, optent pour ces modèles. D'une part, il existe des motivations intégratives et instrumentales pour choisir les modèles en basque; d'autre part, certains préjugés et croyances sur la langue basque elle-même, sur l'acquisition et l'apprentissage d'une langue, sur le bilinguisme et le multilinguisme en général influencent également cette décision. Les données présentées ici font partie d'une étude plus large sur les préjugés et les attitudes à l'égard du basque des non-bascophones.

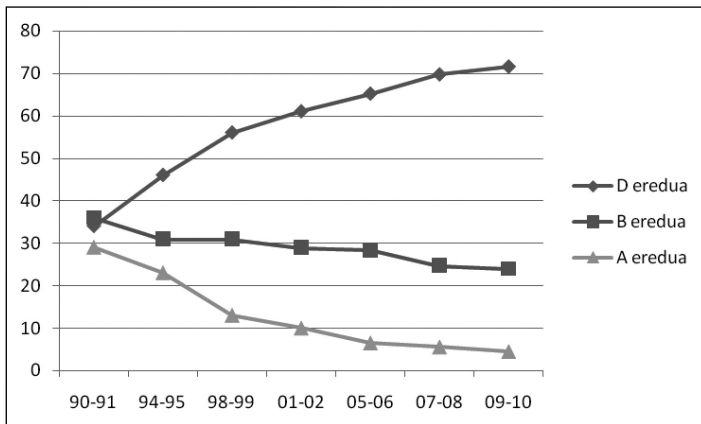
Mots-clés: Attitudes linguistiques, préjugés linguistiques, modèles linguistiques, motivations instrumentales, motivations intégratives, enseignement bilingue.

The latest enrolment data from the Department of Education of the Basque Government confirms the continued increasing demand for bilingual educational models and in particular for the immersion model in Basque. This article examines the reasons why parents, especially non-speakers of Basque, choose those models. Integrative and instrumental motivations are discussed, as well as the influence of the parents' beliefs and prejudices concerning the Basque language itself, language acquisition and language learning, and the phenomena of bilingualism and multilingualism. The data presented here are part of a wider research on the linguistic prejudices and attitudes non-Basque speakers show towards the language.

Keywords: Language attitudes, linguistic prejudices, linguistic models, instrumental motivations, integrative motivations, bilingual education.

1. Sarrera

Azken datuen arabera (Eusko Jaurlaritz, Hezkuntza Saila, 2009), Euskadiko Autonomia Elkartearen familien ehuneko bostak baino ez du aukeratu gaztelaniazko hizkuntza-eredua bere seme-alabak haur hezkuntzan matrikulatu dituztenean. Izan ere, 2009-10 ikasturtean haur hezkuntzan hasi diren haurren %4,98 baino ez dago A eredu elebakarrean eskolatuta, %71,13 D euskarazko murgiltze-ereduan dagoen bitartean; gainontzeko %23,89 B eredu elebidunean dago. Euskal eskola sisteman euskarazko murgiltze-ereduaren eskaerak, D ereduaren eskaerak, etengabeko igoera bizi izan du azken hogei urtean, lehen irudiak erakusten duenez.

1. IRUDIA

HAUR HEZKUNTZAKO IKASLEEN PORTZENTAIA (%)
HIZKUNTZA-EREDUAREN ARABERA

Iturria: Eusko Jaurlaritz, Hezkuntza Saila eta Euskal Estatistika Erakundea

Etengabeko D ereduaren igoera horrek harridura sor diezaioke gizarte elebakarrean bizi denari edo arrazoa identitatean edo ideologia politikoan bilatu behar dela pentsatzen duenari. Irudiak erakusten duen bilakaera ez dago

aldi berean gertaturiko bilakaera ideologiko batek eraginda (ikus Baxok eta beste 2006: 47. orr. eta hh): euskal hiritarren identitatean euskarari garrantzia handia ematen ala ematen ez dioten partidu politikoez azken urteetan atera dituzten emaitzetan ez da aparteko aldaketarik ikusten; bestetik, euskararen presentzia nabariagoa bada ere, ez da handitu azken urteetan D ereduaren eskaera hazi den neurrian (Eusko Jaurlaritza 2008) eta D ereduaren eskaera eskualde euskaldunagoetan eta erdaldunagoetan, bietan, igo da eten-gabe. Izan ere, guraso erdaldun askok, baita inguru erdaldunetan bizi direnek eta haien burua abertzaletzat ez dutenek ere, bere seme-alabentzat D eredia aukeratzen dute. Edo beste modu batera esanda, familiaren eta inguruaren hizkuntza-egoerak, gurasoen ideologiak eta euskararekiko kokapenak euskarari euskal hiritarren identitatean ematen zaion garrantzia soilik ezin dute azaldu gizarteak euskarazko ereduaren alde, eta batez ere D ereduaren alde, egindako apustu garbia.

Artikulu honetan gurasoek, batez ere guraso erdaldunek, zein arrazoi dituzten bere seme-alabentzat euskarazko hizkuntza-ereduak aukeratzeko aztertuko da, ikerketa zabalago bateko datuak (Amorrortu eta beste 2009, *Erdaldunen euskararekiko aurreiritziak eta jarrerak*) oinarri hartuta. Lehendabizi, ikerketaren nondik-norakoak aurkeztuko dira; bigarrenaz, ebatsi hori hartzeko gurasoek izan ditzaketen integrazio- eta tresna-mailako motibazioak azalduko dira; hirugarrenaz, erabakian eragiten duten euskarari, elebitasunari eta hizkuntza-jabekuntzari buruzko aurreiritziak aztertuko dira; azkenik, datuetan oinarritutako eta euskararen normalizazioari begira kontuan hartu beharreko hausnarketa egingo da.

2. Ikerketaren nondik-norakoak

Erdaldunen euskararekiko aurreiritziak eta jarrerak izeneko ikerketan bi motatako datuak bildu ziren: alde batetik, metodo kualitatiboa erabili zen talde-eztabaiden bidez euskararekiko jarreraren aniztasun ahalik eta zabalena

arakatzeko. Horretarako, 12 eztabaida-saio egin eta 47 partaideek emandako datuak batu ziren (ikus id.: 25-26. orr. haien ezaugarriak ezagutzeko). Mahai-inguruak Bilbo (3 saio; haietatik bat kazetariak osatua), Barakaldo, Gasteiz, Iruñea (talde bi), Donostia, Durango, Zarautzen, Soraluze eta Eibarren burutu ziren. Mahai-inguruak transkribatuta, edukiaren analisiari ekin zitzaion eta, horren ondorioz, euskararako propioa den jarreraren tipologia bat egin zen. Horrezaz gain, euskararen kontra ez egonik ere erabat alde ez daudenek zein ezaugarri eta gai komunak dituzten ere argitu zen.

Bestetik, azterketa kualitatibo hartatik abiatuta, zenbait auzi era kuantitatiboan aztertzeke galde-sorta diseinatu eta erabili zen, jarrerok erdaldun elebakarren artean zein maiztasunarekin eta zein aldagai soziodemografiakoekin batera ageri diren antzemateko (ikus id.: 21-29 eta 217-224). Galdesorta Euskadiko Autonomia Elkarteko 18-55 urte bitarteko 598 lagun erdaldunek erantzun zuten. Lagina eskualde euskaldunagoa/erdaldunagoa, sexua eta adina aldagaietan errepresentatiboa izan zedin aukeratu zen.

Gurasoek seme-alabak euskarazko hizkuntza-ereduetan eskolaratzeko zein motibazio eta zein aurreiritzi dituzten aztertuko da aipaturiko ikerketan bildutako datu kualitatibo zein kuantitatiboez baliatuta. Arestian esan bezala, batez ere guraso erdaldunek dauzkaten motibazio eta aurreiritziak dira hemen aztertuko direnak.

3. Seme-alabak euskarazko hizkuntza-ereduetan eskolaratzeko motibazio integratzaileak

Asko eta askotarikoak izan daitezke guraso erdaldunen bere seme-alabak euskarazko hizkuntza-ereduetan eskolaratzeko motibazioak. Atal honetan aipatutako ikerketan agertu diren motibazio integratzaile edo identitarioak aipatuko dira.

3.1. Euskararekiko konpromisoagatik

Euskal herritarren identitatean euskarari aparteko garrantzia ematen diotenek euskararekiko konpromisoak bultzatuta eskolara ditzakete seme-alabak. Horixe izan da ikastolen sorreran arrazoi eragile nagusia (Tejerina 1992, In-txausti 2005, besteak beste). Oraindik ere garrantzia dauka euskararekiko konpromisoak, guraso batzuentzat behintzat, lekuko honek adierazi bezala²:

(1) *Yo sabía que para aprender euskera mi hija tenía que estudiar en una ikastola, y desde luego a mí, pensando en forma práctica hubiese preferido que fuese al colegio alemán o francés. Pero por respeto tiene que aprender. (BI-B, 87)*

3.2. Integratzeko

Gaur, inguru euskaldunetan erabat ez ohikoa litzateke erdarazko ereduan eskolaratzea eta, beraz, integratzeko guztiz beharrezkoa da euskara bidezko ereduan ikastea:

(2) – *Yo creo que si le llevas es porque tampoco es que tienes otra alternativa tampoco. O sea, yo encantado de que aprenda, porque aprende un idioma, porque está con sus amigos también, es que ahora igual cambias el colegio, ¿por qué va a éste? Pues por cercanía o porque van sus amigos. Al final todo te influye. (ZA-C, 23).*

– *Sí, la sociedad de Zarauz es como comentabas. En realidad, salvo que quieras ser un apestado, en el sentido, si vas al modelo de castellano, es que va a estar solo en clase. (ZA-F, 24)*

Baina ez dago dudarik familia denek ez dutela aukeratu euskarazko eredia integrazio-arrazoiak bultzatuta. Izan ere, ikerketaren atal kuantitatiboan euskara haientzat euskal hiritarren hizkuntza ala hizkuntzetako bat den galde-

² Artikuluan zehar mahai-inguruetako partaideen aipuak agertuko dira, gako baten bidez emanda, haien konfidentzialtasuna gordetzeko. Gakoaren lehen bi letrek taldea identifikatzen dute (BA-Barakaldo, BI-Bilbo, KA-Kazetariak eta abar) eta ondorengoek solaskidea; zenbakiak aipu bakoitza zein berba-hartzetan dagoen adierazten dute. Artikulu honetan ageri diren aipuak gaztelaniaz daude, hizkuntza horretan egin zirelako. Gainera, berbalizazio zehatzak ematen dira partaideek eurek esanda bezala. Horregatik, aipuek ahozko hizkuntzaren ezaugarriak erakusten dituzte.

tzean, erdia baino gehiagok (%52,3) hizkuntzetako bat baino ez dela erantzun dute (id.: 226). Alabaina, adostasun handia dago Euskadiko umeek euskara ikasi behar dutela esaterakoan: “Euskadiko umeek euskara ikasi beharko lukete” baieztapenaren aurrean batetik laurako eskalan bataz beste 3,98ko adostasuna erakutsi zuten galdesorta erantzun zuten erdaldunek. Zeintzuk dira, bada, gurasoek seme-alabak B edo D eredura bidaltzeko dituzten beste arrazoiak?

4. Seme-alabak euskarazko hizkuntza-ereduetan eskolaratzeko motibazio instrumentalak

Beste motibazio batzuek tresna-balioarekin zerikusi handiagoa dute integratzeko nahi edo arrazoi identitarioekin baino. Euskararen prestigioa hobetu denez, beharrezkotzat jotzen da (“etorkizunean beharko dute”). Batez ere euskaldunak ez diren guraso askorentzat bere seme-alabek “modu naturalean” ikas dezaten modurik errazena eskolaren bidez egitea da.

4.1. Euskararen prestigioa handitu da

Euskarak azken hamarkadetan, gaitasuna zabaltzeko eta erabilera normaltzeko egin diren ahaleginen ondorioz, prestigioa irabazi du. Eremita publikoan –erakunde publikoetan eta komunikabideetan gehien bat– euskararen presentzia handitzeak lehen ez zeukan prestigioa eta tresna-balioa eman dio. Orain ez da baserriarren irudiagaz lotzen: ikerketa kuantitatiboan erantzuleen % 80 baino gehiago ez dago ados edo ez dago bat ere ados “euskara oraindik ere baserriarren hizkuntza da” baieztapenarekin (id.: 248. orr). Ikus ikerketa kualitatiboan parte hartu zuen hurrengo partaidearen balorazioa:

(3) *Yo creo que la gente tiene voluntad, aprecia la importancia de conocer el euskera. Yo creo que en eso se han dado pasos muy importantes, que la valoración que se hace de la lengua, del euskera, hoy en día es mucho mejor que la que se podía hacer en otras épocas que era incluso de desprecio en ocasiones. (BIA, 258)*

4.2. Euskara beharrezkotzat, desiragarritzat jotzen da

Tresna-balioa aitortuta, beharrezkotzat sumatzen da euskara:

(4) *Pero ahora hay una percepción por eso... Yo creo que les escolarizan mucho en modelos en euskera porque hay una percepción de que es necesario el euskera para..., cosa que igual hace años no había o la había mucho menos. (KA-B, 175)*

Beharrezkotzat hartzen denez, ez dakiten askok desiragarritzat jotzen dute:

(5) *A mí me parece más prestigioso en cuanto a mérito, en cuanto a mérito, que me parece muy meritorio alguien que habla euskera. Yo cuando escucho a alguien que habla bien euskera, digo, "¡Jo, ¡qué suerte!, qué suerte o cómo se lo ha currado, o qué suerte ha tenido." (GA-B, 39)*

Arestian esan den bezala, ikastolen sorreran, 1960. hamarkadan, motibazio nagusia euskararekiko konpromisoa izan bazen, orain seme-alabak euskarazko hizkuntza-ereduetan eskolaratzea erabakitzen duten guraso askoren arrazoi nagusia euskararen tresna-balioa da. Izan ere, haien ustez, seme-alabek euskara jakitea abantaila izango da, lana bilatzeko, "ondo etorriko zaie", edo, hobeto esanda, litekeena da ez jakitea desabantaila izatea:

(6) *Ahora lo que se está premiando es el saber euskera. O sea, si te metes en cualquier empleo público, si no tienes euskera, lo tienes muy difícil. (GA-B, 44)*

(7) *Porque ahora no creo que nadie se planteé no meter a un hijo a una ikastola cuando saben que el futuro aquí, en el País Vasco, es hablar euskera. (BA-C, 38)*

Guraso batzuentzat, gainera, tresna-motibazioa daukaten bakarria izan daiteke:

(8) *Nosotros vemos, al cabo del año vemos cientos de personas, de parejas o que han tenido hijos, o que los quieren tener, que te cuentan, el modelo tal, y la mayor parte de la gente les mete en el modelo en el que meten euskera. Pero, ¿por qué? Porque el día de mañana lo van a tener más fácil, si no... (GA-B, 56)*

Euskarak prestigioa irabazi duen seinale, erdaldun gehienek etorkizun opa-
roa aurreikusten diote. Uste horrek seme-alabak euskaldunak izan daitezen
nahi izatea eragiten du (ikus 5.5. atala).

5. Euskarari, hizkuntza-jabetasunari eta eleaniztasunari buruzko aurreiritziek eraginda

Integrazio- eta tresna-arrazoiez aparte, gizartean hizkuntzaren inguruan dau den uste orokortuek edo aurreiritziek ere eragiten dute hizkuntza-eredua aukeratzeko orduan, eta euskarazko hezkuntzaren aldeko erabakia indartzen dute. Aurreiritzi batzuek helduek eurek euskara edota beste bigarren hizkuntza bat ikasteko orduan dauzkaten zailtasunekin daude lotuta: *euskara zaila da; umeentzat euskara ikastea oso erraza den bitartean helduentzat ia ezinezkoa da; hizkuntza bat ikasteko modurik onena murgiltzea da*. Beste batzuek, berriz, eleaniztasunaren pertzepzioarekin daukate zerikusia (*zenbat eta hizkuntza gehiago hobe*) edo euskararekiko pertzepzioarekin (*euskarak etorkizun oparoa dauka*).

5.1. Euskara hizkuntza zaila da

Euskara hizkuntza zaila da aurreiritzia oso zabal dabil (ikus id: 157-162; ikus baita Moreno Cabrera 2000: 115-136). Gehien aipatu den zailtasunaren arrazoia zera da: euskara zaila da inguruko beste hizkuntzekiko distantzia tipologiko handia duelako:

(9) *Y luego yo sigo diciendo, para mí, o sea, es una opinión mía, personal, que el euskera como lengua es difícil, es de las lenguas más difíciles. Igual porque no tiene raíces latinas, y nos basamos en el castellano. (DO-C, 161)*

Gramatika ere zaila omen dauka euskarak, hurrengo partaide honek esan duen bezala:

(10) *Me parece que el problema que tenemos la gente ya que lo hemos hecho de mayores, es que nosotros pensamos en castellano. Entonces, queremos aprender la gramática y la gramática yo creo que en euskera es muy difícil porque no hay una regla que siempre sea estricta, siempre hay una cosa que en esa regla cambia, entonces tú ya te armas un lío en la cabeza, un taco. (BA-C, 40)*

Aurreiritzi hau helduak euskarara hurbiltzeko oso oztopatzailea bada ere, seme-alabak eskolaratzeko orduan, euskarazko hizkuntza-ereduetara bidaltzera bultzatzen ditu familia erdaldun asko. Izan ere, euskararen zailtasuna helduen

bigarren hizkuntzaren ikaskuntzaren testuinguruan arazotzat sumatuagatik, umeen testuinguruan ez da arazotzat ikusten, hurrengo atalean azalduko denez.

5.2. Helduentzat hizkuntza bat ikastea oso zaila den bitartean umeentzat oso erraza da

Aurreko aurreiritziarekin lotuta, euskara hain hizkuntza zaila izanda, ia ezinezkoa da helduentzat ikastea. Gainera, askok indartzen dute euskararen berezko zailtasunak oraindik zailago egiten duela:

(11) *Sí, ellos [helduek] van a tener problemas porque el euskera es difícil.* (KAA, 176)

(12) *- Lo que no puedes cambiar es que el euskera es difícil. Eso no lo puedes cambiar, que el euskera es difícil, es una lengua difícil, entonces eso no se puede cambiar, entonces eso pues...* (DU-C, 323)

- Pero hasta el inglés y el francés, que no son tan difíciles, nos cuesta aprender. DU-B, 324)

- Yo creo que no son tan difíciles. (DU-C, 325)

- Nos cuestan mogollón. (DU-B, 326)

- Bastante menos, creo yo. (DU-C, 327)

Bestalde, askok uste du pertsona batzuek erraztasuna dutela bigarren hizkuntzak ikasteko eta beste batzuek, berriz, ez:

(13) *Y luego yo también estoy convencida que cada persona... Hay gente que tiene facilidad para los idiomas.* (DO-C, 163)

Izan ere, heldu batzuk ez ei dira gai bigarren hizkuntza bat ikasteko:

(14) *Mi caso es bastante parecido. Siempre castellano en casa, la mujer también en su casa todo castellano. Soy del 65, me tocó la época mala, no conseguí aprender a hablar euskera. Ya he estado también yo en AEK y cosas de esas, pero donde no entra, no entra.* (ZA-D, 9)

Azterketa kualitatiboan helduentzat bigarren hizkuntza bat ikastea oso zaila delako ustea oso orokorra zela ikusirik, azterketa kuantitatiboan zein neurri-

tan dagoen zabaldua aztertu nahi izan zen eta hurrengo baieztapenarekin adostasun maila erakuts zezaten eskatu zitzaien galdesorta erantzun zuten erdaldunei: “Ia ezinezkoa da heldutan ikastea oso hizkuntza zaila delako”. Ez-tabaida-taldeetan agertu zen aurreiritzia berretsi zen: lagineko erdia (%45,3) aurreiritziarekin ados edo oso ados agertu zen (id: 250-251).

Helduen bigarren hizkuntzak ikasteko zailtasunak indartzen dituzten pertzepzioak ez dira ezerezetik sortu: heldu askok euskara bigarren hizkuntza bezala arrakasta osoz ikasi badute ere, beste asko dira heldutan euskara ikasten saiatu eta arrakasta lortu ez dutenak. Azterketa kuantitatiboan parte hartu duten erdaldunetatik % 67,7k inoiz ahalegindu direla adierazi dute –apur bat ere hitz egiteko gai ez badira ere– (id: 235 eta hh). Aldi berean kontuan hartu behar da, momentu honetan zergatik ez diren ikasten ari galdetzerakoan, %31,9k “oso hizkuntza zaila iruditzen zaidalako” erantzun dutela, beste arrazoi batzuen artean (id: 245-246).

Aurreiritziaren bestaldean, haurrek erraz ikasten dute, “ahaleginik egin gabe”:

(15) *Si hubieses aprendido desde pequeño, con tres añitos no te hubiese costado. A mí francés no me ha costado estudiar porque nací en Francia y aprendí francés y a mí no me costó aprender, a mí no me supuso ningún esfuerzo. / Los críos son como una esponja, es una gozada. (BI-D, 219/221)*

(16) *Yo creo que todo lo que aprendes de pequeño luego lo puedes recordar, o puedes... Y si no lo aprendes de pequeño, luego es mucho más difícil, pienso yo. (DUC, 48).*

Gutziz zabal dabilen uste orokortu hau, umeez hizkuntza erraz, inolako ahaleginik egin barik, ikasten dutela, arinkeria dela azpimarratu behar da. Izan ere, hizkuntzak bizitza osoan zehar ikasten dira eta txikitan hainbat gauza ezin dira ikasi, batetik, umeez euren gaitasun kognitiboa guztiz garatu ez dutelako eta, bestetik, dena ikasteko aukerarik eta beharrik ere ez dutelako. Arestian esan bezala, mahai-inguruetako partaideen arabera, helduentzat bestelakoa da ikaskuntza prozesua, askoz nekagarriagoa:

(17) *Una persona desde pequeña si puede estudiar dos o tres idiomas, independientemente que sea euskera, inglés, francés, lo que sea, sin tener que estar como nosotros, sufriendo ahí con los verbos. (IR1-B, 59)*

5.3. Murgiltzea da euskara ikasteko metodo bakarra edo murgiltzean baino ezin da euskara ikasi

Partaide batzuek adierazi bezala, euskararen ikaskuntzaren arrakasta, beste hizkuntzekin gertatzen den legez, murgiltzean datza: beharra daukazunean erabili egiten duzu eta horrela bermatzen da gaitasun komunikatibo osoa:

(18) *También tuve ciertas..., pues estuve, en mi época, no sé si... me imagino que todo el mundo conoce la historia de “Kutxidazu bidea”, famoso, aunque no la haya leído, la habrá oído, o habrá oído de la película... Bueno pues, lo mío es un poco autobiográfico, pasó así. Te mandan con los indios a la reserva para ver si aprendes, porque en la realidad es la manera de... la manera de aprender eso que a ti te falta. (BA-F, 107)*

(19) *¿Cómo se piensa en euskera? Yendo a un pueblo donde sólo se hable euskera y obligándote a hablar en euskera. (BA-B, 47)*

Zabal dabilen aurreiritzi horretatik abiatuta erraz ondoriozta daiteke hizkuntza bat ikasteko metodorik onena murgiltzea bada, eskolan ere hizkuntza horretan zenbat eta murgiltze gehiago izan orduan eta hizkuntza-gaitasun handiagoa, hots, D erduan hobe.

Bestalde, inguru erdaldunetan euskara “modu naturalean” bizitzeko aukera bakarra eskola da, ikasteko eta erabiltzeko leku bakarra. Mahai-inguruetako partaideek sarri erabili dute *naturaltasuna* terminoa euskarak erdarak dituen funtzio berak eta guztiak dituen kasuetarako, egunerokotasuna eta normalizazioa adierazteko, eta *naturaltasun-falta* terminoa hala gertatzen ez denean, hala nola, euskara erabiltzeko aukerarik ez dagoenean, hitzunak oso ondo ez dakienean edo egoera baterako bakarrik erabiltzen denean.

Euskara modu naturalean ala ez bizi denari buruzko pertzepzio oso ezberdinak daude, batez ere inguru soziolinguistikoaren arabera: inguru euskaldu-

netan, Zarautzen esate baterako, euskara naturaltasun osoz bizi dutenez, euskararen inguruan inolako gatazka sozialik ez dela sortzen uste badute ere, inguru erdaldunetan euskararen presentzia eskasak modu naturalean bizitzea ezinezko egiten du:

(20) *Pero el euskera yo siempre lo he vivido como algo natural. También es verdad, insisto, que yo desde pequeño hasta la adolescencia he hablado en euskera en ikastola y demás. Desconozco la realidad, pero la que me ha tocado a mí vivir, ésa. Y lo que sí es verdad es que aquí sí que yo lo veo como algo más habitual.* (ZA-F, 24)

Esan bezala, erdara nagusi den lekuetan, ezin da euskara modu “naturalean” bizi, edo gutxieneko naturaltasunez bizitzeko aukera bakarra eskola da. “Naturaltasuna”, eta, azken batez, hizkuntza-ikaskuntza arrakastatsua, izateko, egoera askotan bizi behar da hizkuntza horretan. Euskal hezkuntza-sistemak eskaintzen duen murgiltzeak “naturaltasun” atal bat, behintzat, bermatzen duela sumatzen da. Guraso erdaldun askok, gainera, eskolan gaitasun komunikatibo osoa eskuratu daitekeela uste dute eta, azken batez, eskolak euskararen etorkizuna bermatzen duela, “denek ikasten dutenez...” (ikus 5.5. atala).

Orain arte azaldutako aurreiritziak normalean aldi berean agertzen dira eta oso mesedegarriak dira familia erdaldunek umeak B eta, are gehiago, D eredura bidal ditzaten: batetik, helduek bigarren hizkuntzak ikasteko dituzten zailtasunak gehien ahotan daude, baita umeek duten erabateko erraztasuna ere; bestetik, ikasteko modurik onena murgiltzea dela uste izanda, hezkuntza-sistema baliatu nahi dute bere seme-alabek modu erraz, “naturalean”, ikas dezaten.

5.4. Zenbat eta hizkuntza gehiago hobe; hizkuntza bi jakinda askoz errazago ikasten dira beste batzuk

Eleaniztasunari buruzko aurreiritzi batzuek ere eragiten diete guraso askori seme-alaben hezkuntzari buruzko erabakiak hartzerakoan. *Zenbat eta hizkuntza gehiago hobe* aurreiritzia nahikoa zabal dago, kontrakoa pentsatzen duenik ere badagoen arren. *Hobe da guztiontzat hizkuntza bakarra* (ikus (21) eta (22) aipuak) eta

zenbat eta hizkuntza gehiago hobe (ikus (23) aipua) aurreiritziak txanponaren alde biak dira. Lehenengoa elebitasun eta eleaniztasunerako oso oztopatzailea da, eta askotan hizkuntza txikiakiko (kasu honetan euskararekiko) ezkutuko kontrako jarrearen adierazle. Bigarrena, aldiz, eleaniztasunerako oso mesedegarria da:

(21) *Yo creo que lo ideal sería que hubiese una lengua para todos. / Eso sería para mí [egoera ideala, danontzat hizkuntza bat egotea], porque además no me gusta nada estudiar lenguas, o sea, no me gustan las lenguas, porque no me resultan fáciles. (DU-C, 276/288)*

(22) *Es que a mí no me parece un problema que se pierdan los idiomas, o sea, que se dejen de hablar. O sea, a mí si el castellano se perdiera y sólo se hablara inglés en todo el mundo, me parecería una ventaja, sería más fácil entenderse con cualquiera en cualquier parte del mundo. (GA-B, 195)*

(23) *Yo personalmente creo que cuantos más idiomas tengas mejor. Pero hablando lo que estamos hablando ahora, yo creo que si vives aquí euskera y castellano, esos dos idiomas, yo creo que hay que intentar mejorar, hay que intentar conocerlos. (DU-B, 224)*

Elebitasuna sozialki desiragarria dela aspalditik argi dauka ondoko partaide honen amamak:

(24) *Pues llegamos y, “¿Qué tal?”, y dije, “Pues este año vamos a dar euskera”, que era como... y me dijo mi abuela, “Yo hablo euskera”. Y yo dije, “Esta mujer...” Y me contó que estuvo en Madrid sirviendo y dos de sus compañeras eran euskaldunes. Y ella me decía, “A mí me daba mucha envidia cuando ellas hablaban entre ellas y yo no les entendía. Y me daba mucha envidia porque ellas hablaban dos idiomas y yo sólo sabía uno y entonces yo les dije que me enseñaran, pero después de los años y de la vida y después de 40 años de no hablar...” y tal, y dice, “Se me ha olvidado”. Pero decía, “Zer moduz? Ondo, eta zu?” Y en ese sentido igual he tenido algo activo por parte de mi abuela, de decir, qué bien que puedes hablar dos idiomas en vez de uno. En ese sentido mi abuela no lo veía como algo politizado el euskera, al contrario, lo veía como lo que hablaban sus compañeras que eran del País Vasco, y ¡Jo!, qué bien que entre ellas lo hablaban. (BI-F, 286)*

Elebitasunari buruzko ikerketek sarri erakutsi dute denontzat hizkuntza bakarraren abantailak azpimarratzen dituztenak normalean elebakarrak izaten direla. Gehienetan hizkuntza bakar hori eurena izatea nahi dute. Erdaldunen artean egin zen ikerketa kuantitatiboan aurreiritzi horren presentzia neurtu zen: “nik uste dut hobeto komunika gaitzean idealena munduan hizkuntza bakarra egotea litzatekeela” baieztapenarekin ados edo oso ados agertu ziren inkestauen % 38 (id: 253-254). Datu hau kezagarria izan daiteke: batzuek, modu arinean, hizkuntza bakarraren komunikaziorako abantaila “ideal” praktikoa erakusten dutela dirudi. Erantzun hori *hizkuntza-aniztasuna komunikazio eraginkorrerako muga delako* uste okerrean oinarrituta egon daiteke eta, euskararen testuinguruan kokatuta, euskararen kontrako jarrera eta balorazio eskasa ezkuta dezake, zenbait kasutan behintzat. Txanponaren ifrentzua, DU-Bren (ikus (23) aipua) iritzia da: *zenbat eta hizkuntza gehiago jakin hobe*, eta hemen, euskara eta gaztelania, gutxienez.

Ugari izan dira ikerketa kualitatiboan gizartean hizkuntza biak jakitearen abantailak azpimarratu dituztenak: *hizkuntza bi jakinda askoz errazago ikasten dira beste hizkuntzak*:

(25) *Ya de entrada, sabes que hay dos idiomas, y eso es un logro y luego a la hora de aprender otro es mucho más fácil porque estás acostumbrado a pensar en dos idiomas. (BI-B, 288)*

(26) *X [bere semearen izena] habla cuatro idiomas, pero es que el haber hablado castellano y euskera perfectamente le... yo tengo la impresión y luego ha ocurrido también con Y [beste semearen izena], el que tiene 16 años, de que le ha facilitado el aprendizaje de otras lenguas. O sea, eso es así. (KA-A, 91)*

Aurreiritzi honek eleaniztasunaren aberastasuna ere indartzen du, eleaniztasunak kultura-aberastasuna eta mentalitatea zabaltzea dakarrelako. Hizkuntzak jakiteak beste mundu batzuk, beste errealitateak ezagutzea ahalbideratzen du eta beste errealitate batzuk ezagutzeak mentalitatea irekitzen dizu:

(27) *Es que eso es lo que hay que pensar, si es algo enriquecedor, si cuanto más idiomas hables, la mentalidad tienes muchísimo más abierta, eso para empezar, y que entiendes mucho mejor las demás realidades y las demás culturas. (BI-D, 287)*

(28) *Hay un tío que dice que el que sólo conoce una religión, no conoce ninguna, y el que sólo conoce una lengua, no conoce ninguna tampoco. Y yo estoy muy de acuerdo con eso, o sea, que me parece muy pobre, me parece muy pobre. Y el tener dos idiomas, eso es de mi cosecha, para mí es tener dos almas, dos formas de ver el mundo. Y es enriquecedor, o sea... Entonces, bueno, sí, podríamos decir, “Va, pues venga, tiramos todos los idiomas a freír puñetas, y hablamos todos inglés”. Pues hombre, me parece bastante penoso. Es como decir, “Mira, cogemos toda la selva del Amazonas y la plantamos de pinos, y ya está”. (GA-E, 203)*

Ikerketa kuantitatiboan, erdaldunen artean, hizkuntza bi jakinda (euskara eta gaztelania) askoz errazago ikasten dira beste batzuk aurreiritziarekin adostasuna neurtu zen: %30 baino ez dago ados aurreiritzi horrekin (id: 251-253). Eleaniztasunaren eta txikitatik elebidun izatearen abantailak gogotan izatea oso mesedegarria da gurasoek umeak euskarazko ereduetan eskolara ditzaten eta, beraz, are gehiago indartu beharko lirateke aurreiritzi positibo horiek.

5.5. Euskarak etorkizun oparoa dauka

Erdaldun gehienek etorkizun oparoa aurreikusten diote euskarari. Uste horrek seme-alabak euskaldunak izan daitezen nahi izatea eragiten du eta, beraz, oso mesedegarria da belaunaldi gazteek hezkuntza-sistemaren bidez euskara ikas dezaten, baina aldi berean arrisku handia dakar euskararen normalizatorako, askok uste baitute, ume “denek” ikasten dutenez, euskara ez dagoela arriskuan, “erlaxatu” gaitzkeela, alegia:

(29) *Pero yo creo que con toda la gente que va subiendo de edad, no va a pasar eso, porque va a saber todo el mundo. / Creo que se hablará, por lógica, ¿no? Si ya..., quiero decir, en un entorno que de diez saben dos, pues no vas a ponerte a hablar en euskera, pero si en un entorno de diez saben ocho, pues igual los otros dos tendrán que aprender. (DU-C, 395/397)*

(30) *Hombre, yo creo que, de que desaparezcamos nuestra generación. Porque cuando desaparezcamos nuestra generación, igual lógicamente mis hijos con sus hijos hablarán en euskera, y en casa, y hablarán todos. (ZA-C, 122)*

Kasu hoberenetan adierazpenok ezjakintasun-neurri bat erakusten dute eta hizkuntza gutxituek zer-nolako arazoei aurre egin behar dieten ez jakitea. Beste batzuetan, arazoa sinpletzeko estrategia izan daiteke: “ez dakit zergatik kexatzen diren”. Horietan euskararen eta bere aldeko hizkuntza-politikaren inguruko jarrera negatiboak ezkututzen dira. Ideia honi *arrosa koloreko etorkizuna* deitu zaio (id.: 208-209).

6. Euskarazko hizkuntza-ereduetan seme-alabak ez eskolaratzeko arrazoiak

Ikerketan ez zen beren-beregi jardun gurasoek seme-alabak euskarazko hizkuntza-ereduetan ez eskolaratzeko dituzten arrazoez. Alabaina, mahai-inguruetan gai horretaz ideia batzuk irten ziren eta galdesorta kuantitatiboan, aurreiritziak aztertu zirenean, gehiago sakondu zen. Uste oker eta arrazoi horiek, nagusi ez izanda ere, belaunaldi gazteak, elebidun edo eleaniztun izan daitezen, hezkuntza-sistemaz baliatzea oztopatzen dute eta arrazoi dira euskarazko ereduak, batez ere D eredu, mesfidantzaz sumatzeko.

6.1. Lehen hizkuntzan ikasi behar da arrakasta akademikoa izateko

(31) *Pero recuerdo aquello: “¿Tus hijos van a estudiar en euskera?”. Yo decía: “Sí.” Porque el entorno, ¿no?, la familia... Entonces, “Pero eso puede significar un fracaso escolar para él.” Esto era... Te lo decía bastante gente, ¿no? (KA-A, 21)*

KA-A solaskideak iraganaz jardun du baina murgiltze-programetan ikasten duten familia erdaldunen seme-alabek gutxiago ikasten dutelako usteak, edo zalantzak behintzat, oraindik badirau batzuen artean, ondoko aipuetan ikus daitekeenez:

(32) *Yo pienso que si estudio en una lengua que no es la mía, no puedo aprender igual ni por nada. (DU-C, 17)*

(33) *Si no han tenido comprensión de la lengua, no pueden tener comprensión de los contenidos, digo yo, ¿no? (DU-C, 74)*

Izan ere, ikerketa kuantitatiboan aurreiritzi horren presentzia neurtu zen: “Familia erdaldunen eta euskaraz ikasten duten seme-alabek irakasgaien edukiak gaztelaniaz eginda baino txartoago ikasten dituzte” baieztapenaren aurrean adostasun mailakatua emateko eskatu zitzaizen galdesorta-erantzuleei: ia hirutik batek (%29,30) euskaraz ikasten duten familia erdaldunen umeez gutxiago ikasten dutela uste du eta ia bostetik batek (%18,40) ez daki erantzuten. Tamalgarria da gizartean hezkuntza-sistema elebidun eta eleantzek balia ditzaketen edukien transferentzia eta hizkuntzen trataera bate-ratuari buruz zeinen ezjakintasun handia erakusten duten erantzun hauek. Lehen hizkuntzan eta eskolan ikasitakoan behar bezalako gaitasuna badute ikasleek eta ikaste-prozesua behar bezala ematen bada ez dago inolako arazorik lehen hizkuntza ez den beste baten arrakasta akademiko osoarekin ikasteko.

6.2. Elebitasun goiztiarrik ez dago: ezin da ama-hizkuntza bi izan

Batzuentzat ezinezkoa da elebiduna izatea, beti ere, hizkuntza bat besteari gailenduko zaio, eta gailentzen dena beti izango da lehen hizkuntza:

(34) *Sí, pero ellos pensarán en algún idioma, o soñarán en un idioma o... en uno de los dos, o ¿en los dos? / Cada uno piensa en un idioma. No puedes pensar en dos, ¿no? (DU-C, 230/244)*

Azken bi aurreiritzi horiek, lehen hizkuntzan ikasi behar da arrakasta akademikoa izateko eta ezinezkoa da ama-hizkuntza bi izatea, oso oztopatzaileak dira eleaniztasunari begira eta familia erdaldun batzuek euskarazko hezkuntza mesfidantzaz antzematea eragiten dute.

6.3. Gurasoak euskaldunak ez izatea

Gurasoak euskaldunak ez izatea baterako zein besterako, euskarazko hizkuntza-eredua aukeratzeko zein ez aukeratzeko, arrazoi izan daiteke: guraso batzuek “euskalduna ez naizenez”, euskara ikasteko ahaleginak eginda ala ez, seme-alabek ikas dezaten nahi dute eta horretarako modurik errazena hezkuntza-sistemak berak ematen dituen aukerak baliatzea da:

(35) *No conseguí aprender a hablar en euskera. (...) Sí me he preocupado de que mis hijos aprendan euskera. El mayor ya perfecto, y el pequeño está en ello, tiene cuatro años todavía. (ZA-D, 9)*

Beste batzuek, ordea, “nik ez dakidanez, ezin izango diet ikasketetan lagundu” azpimarratzen dute eta argumentua seme-alabak D ereduaren ez eskolaratzeko arrazoi nagusi bihurtzen dute.

7. Hausnarketa, aurkeztutako datuak abiapuntu

Artikuluaren zehar erakutsi denez, gurasoek seme-alabak B eredu elebidunera edo D murgiltze-eredura bidaltzeko arrazoiak askotarikoak dira; gainera, euskararen balio integratzaile zein instrumentalean daude oinarrituta, baita hizkuntzari berari, hizkuntzen ikaskuntzari eta elebitasunari buruzko uste eta aurreiritzietan ere.

Arrazoi-aniztasun hori ezagutu eta onartu behar da eta hizkuntza-auziei buruzko giza-etzabaidan eta erakundeek egiten duten hizkuntza-plangintzan kontuan hartu behar da. Euskararen egoeran dagoen hizkuntza batentzat askotariko motibazioak izatea indargunea dela esan daiteke, motibazio-aniztasunak euskararen aldeko neurrietan gizartearen sektore asko inplikatzeari dakar eta.

Bestalde, hemen aurkezturiko arrazoi eta aurreiritziak ikerketan agertutakoak direla azpimarratu behar da: seguruenik hemen ez daude diren guztiak, egindako eztabaida-saioetan agertu direnak baino; hau da, lekukoentzat interesgarriak edo kezkarriak izan direnak.

Euskararen integrazio- eta tresna-balioari dagokionez, bai dimentsio batean bai bestean egiten diren balorazio gero eta positiboagoak gurasoek eredu elebidun eta euskarazko murgiltze-ereduaren alde hartutako erabakia azaltzeko eragile garrantzitsuetako bat direla baieztatu da. Batzuentzat motibazio integratzaileak giltzarri dira; beste batzuentzat, motibazio instrumentalak. Ez dago zalantzarik motibazio mota biek elkar lagundu eta indartzen dutela. Integra-

zio-motakoen artean ondokoak daude: alde batetik, norberaren euskararekiko konpromisoa eta euskara izaki- eta giza-nortasunaren osagai den aldetiko balorazioa; bestetik, hizkuntzara sarbideak euskararen mundura sarbidea dakarrela pentsatzea, hots, integrazio handiagora sarbidea. Tresna-balioari dagokionez, gurasoek seme-alaben etorkizunari begira euskaraz jakitea garrantzitsua dela, eta euskarak azken hamarkadetan prestigioa irabazi duela sumatzea azpimarratzekoa da.

Hizkuntza-azuei buruzko aurreiritziei dagokienez, horiek hiztunen jarreraren osaeran eta jokabidean duten garrantzia aintzakotzat hartu behar da. Ikerketa honek sarri kontzienteak ez diren zenbait uste erroto, baina sarri nahikoa egonkor eta ez kontrastatu direnak, argitara ateratzea ahalbideratu du. Jarrera guztiek bezala, aurreiritzi horiek, egiazkoak izan ala ez, egintzara bultzatzen dute eta, beraz, haien izaera eta eragina ezagutu behar da, gurasoek umeak eskolaratzerakoan, eredu elebidun edo euskarazko murgiltze-ereduari begira, onuragarriak ala oztopatzaileak diren gizarteari azaltzeko.

Eragile onuragarrien artean honako hauek daude: euskara ikasteko metodorik onena eta naturalena murgiltzea dela pentsatzea (ez bada bakarra, euskararen presentzia urria den testuinguru soziolinguistikoetan bereziki), umeek hizkuntzak oso erraz ikasten dituztela uste izatea, “zenbat eta hizkuntza gehiago hobea” eta elebiduna izanda beste batzuk errazago ikasten direla pentsatzea. Helduek euskara ikas dezaten negatiboak diren usteak umeen testuinguruan positibo bihurtzea interesgarria da: euskara oso hizkuntza zaila eta, beraz, heldutan ikasteko oso zaila delako usteak indartu egiten du guraso ez euskaldunek seme-alabek txikitzen euskara ikas dezaten erabakia hartzea.

Bestalde, badaude, baita, aurreiritzi negatiboak, edo pertsonaren arabera positibo zein negatibo izan daitezkeenak. Negatiboen artean elebitasun eta hezkuntza elebidunari buruzkoak interesgarriak dira. Horrela, badaude elebiduna izatea ezinezkoa dela uste duenik edo “ama-hizkuntzan” ikasi ezik edukiak ezin ikas daitezkeela pentsatzen duenik. Horientzat, bai eurak eta bai haien umeak erdaldunak izanda, B edo D ereduera bidaltzea kaltegarria litzateke, umeen heziketari begira.

Azkenik, euskalduna ez izatea eragile ezberdina izan daiteke eskolaratze-eredua aukeratzera: batzuentzat euskarazko ereduaren aldeko motibazioa den bitartean, ezin dutelako hizkuntza etxean transmititu, hain zuzen, besteentzat oztopatzailea da, irakaspen-hizkuntza ez dakitenez, seme-alabei ikasketetan ezin izango dietela lagundu beldur baitira.

Laburbilduta, gurasoek umeak B edo D ereduaren eskolaratzeko dituzten arrazoiak aztertu dira artikuluan. Dena dela, apustu horrek gurasoentzat eurentzat eta gizartearentzat suposatzen duenari buruzko hausnarketa egitea komenigarria da.

Datuak zera erakusten dute: seme-alabak B edo D ereduaren eskolaratu ostean guraso asko euskara ikasten jartzen direla, helburua apur bat (umeei etxeko lanekin laguntzeko beste) ikastea bada ere; gurasoak euskararen munduan seme-alabek egiten dituzten jardueren bidez ere inplikatzeko direla, ez bakarrik eskolako jardueretan, aisialdikoetan ere bai. Heldu ez euskaldunek euskararen mundutik guztiz kanpo bizitzeko egoera gairi dezaten eta mundu hori ezagutu eta positiboki balora dezaten oso garrantzitsuak dira bi datu horiek.

Euskarazko murgiltze-eredua orokortzen den heinean, gizarte osoari dagokion fenomeno bihurtu da. Alde batetik, agerian dago gizarteak elebitasunaren aldeko erabakia egin duela; bestetik, euskararen egoera kontuan hartuta, elebitasuna lortzeko modurik onena murgiltzea dela antzematen dela, eta ez euren seme-alabak euskaldun elebarkar izan daitezela gura dutelako, baizik eta gaztelania, bestela ere, hezkuntza-sisteman gutxiago landuta ere, haren erregistro guztietan eskuratzen dutela antzematen delako (ikasle elebidunak lortzeko murgiltze-ereduaren eraginkortasunerako ikus Idiazabal eta besteak 2007 eta Sierra J. 1996 -Cenoz eta Genesee 1998an aipatua-). Horrexegatik, beste gizarte elebidun batzuetan gertatzen ez den bezala, hezkuntza elebidunaren alde egin ordez, nagusiki hizkuntza gutxituzko murgiltze-sistemaren alde egin da.

Bestalde, artikuluko honetan aurkeztu diren datuek beste gai interesgarri batzuk plazaratzera daramatzate. Gurasoek euren seme-alabak eskolaratzeko hizkuntza-eredua hautatzeko dituzten motibazioen artean, eredu bakoitzaren

balorazio ezberdina ere izan daiteke (ikus Idiazabal 2003a, 2003b). Izan ere, izan daiteke gizartean D ereduaren bidez jasotzen den heziketa berritzaileagoa, esanguratsuagoa eta, azken batez, hobea, delako pertzepzioa egotea. Hala ere, holako ideiarik ez da irten eztabaida-saioetan, ezta ikasle familiaz erdaldunen euskararen gaitasuna eskola publiko, pribatu edo ikastolek hobeto bermatzen duten ere. Gai hauetaz sakontzeko berariazko ikerketa egin beharko litzateke.

Amaitzeko, eta aurkeztu diren datuak aintzakotzat hartuta, euskara normaltzeko bidean, inguru erdaldunetan umeen inguruan sortzen diren euskara erabiltzeko aukerak gehiago baliatu beharko lirateke. Umeak euskarazko hizkuntza-ereduetan eskolaratzen dituzten euskaldun berrientzat eta euskara pixka bat dakitenentzat ekimen zehatzak pentsatu beharko lirateke, gurasoek bere gaitasun komunikatiboa etengabe hobetzea eta garatzea lortzeko, neurri batean, behintzat, umeekin euskaraz hitz egiten jarrai dezaten.

Bibliografia

AMORRORTU, E., ORTEGA, A., IDIAZABAL, I eta BARREÑA, A. 2009, *Erdaldunen euskararekiko aurreiritziak eta jarrerak*, Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, Vitoria/Gasteiz.

BAXOK, E, ETXEGOIN, P., LEKUNBERRI, T., MARTÍNEZ DE LUNA, I., MENDIZABAL, L., AHEDO, I, ITZAINA, X., eta JIMENO, R 2006, *Euskal nortasuna eta kultura XXI. mendearen hasieran*, Eusko Ikaskuntza, Donostia.

CENOZ, J. 1998, «Multilingual Education in the Basque Country», in Cenoz, J. eta Genesee, F., *Beyond Bilingualism. Multilingualism and Multilingual Education*, Multilingual Matters, Clevedon, 175-191.

EUSKAL ESTADISTIKA ERAKUNDEA (2009), www.eustat.es, azkenengoz ikusita: 2009/09/04.

EUSKO JAURLARITZA, 2008, *IV. Inkesta Soziolinguistikoa 2006*, Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, Vitoria-Gasteiz.

EUSKO JAURLARITZA, HEZKUNTZA SAILA 2009, www.euskadi.net, azkenengoz ikusita: 2009/09/04.

IDIAZABAL, I. 2003a, «Eskolaren kalitatea eta euskara», *BAT Soziolinguistika aldizkaria*, 49 (2003) 195-199.

IDIAZABAL, I. 2003b, «Euskal Irakasteredu elebidunak etorkizunari begira», in Mikel Atxaga, arg., *Euskaltzaleen Biltzararen Mendeurrena. Sabino Arana Elkargoaren Jardunaldiak 2001*, Fundación Sabino Arana Elkargoa, Bilbo, 341-353.

IDIAZABAL, I., AMORRORTU, E., BARREÑA, A., ORTEGA, A. eta URANGA, B. (2007). «Mother Tongue, Language of Immersion. What can the School do to Revitalize Minoritized Languages?» *Proceedings of the XII Conference of the Foundation for Endangered Languages*. The Netherlands: Fryske Akademy, 139-145.

INTXAUSTI, J. 2005, «Zergatik ikasi hizkuntza? Zergatik alfabetatu? Euskal Esperientzia, 1960-2000», in Martí, F., Ortega, P., Idiazabal, I., Barreña, A., Juaristi, P., Junyent, C., Uranga, B., eta Amorrortu, E., *Hizkuntzen mundua. Munduko hizkuntzei buruzko txostena*, Euskal Herriko Unibertsitatearen Argitalpen Zerbitzua, Bilbo, 239-242.

MORENO CABRERA, J.C 2000, *Dignidad e igualdad de las lenguas: crítica de la discriminación lingüística*, Alianza, Madrid.

TEJERINA, B. 1992, *Nacionalismo y lengua*, Siglo XXI, Madrid.